

بررسی رابطه‌ی بین کیفیت دلبستگی کودک – مادر با رشد مهارت‌های اجتماعی کودک

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۰/۷/۲

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۰/۸/۱۰

دکتر پروین کدیور*

دکتر محمد جعفر جوادی**

محبوبه قدمی***

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی رابطه کیفیت دلبستگی کودک-مادر با رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان انجام گرفت. روش پژوهش به لحاظ هدف، کاربردی و به لحاظ روش از نوع غیر آزمایشی (همبستگی) است. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه مهدکودک‌های خصوصی شهر قم (۶۰ مهدکودک در ۴ منطقه) در سال ۱۳۸۹-۱۳۸۸ است که با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای تصادفی، نمونه‌ای به حجم ۱۰۰ کودک (۵۰ پسر و ۵۰ دختر)، از جامعه آماری انتخاب شدند. ابزار تحقیق شامل: مصاحبه با مادران آزمودنی‌ها جهت ارزیابی کیفیت دلبستگی کودک-مادر، مشاهده‌ی کودکان در یک بازی گروهی با همسالان توسط محقق و پرسشنامه سازگاری اجتماعی آزمودنی‌ها است که توسط مربیان مهدکودک پاسخ داده شد. پس از جمع‌آوری داده‌ها و استفاده از نرم‌افزار SPSS (تحلیل واریانس چند متغیری و تحلیل رگرسیون سلسله‌مراتبی)، نتایج نشان داد که کیفیت دلبستگی با همه‌ی سطوح مهارت‌های اجتماعی کودکان رابطه‌ی معنی‌دار دارد.

واژه‌های کلیدی: دلبستگی، مهارت‌های اجتماعی، سازگاری اجتماعی.

E-mail: mj.javadi@yahoo.com

E-mail: Kadivar220@yahoo.com

*استاد دانشگاه تربیت علمی

**استادیار و عضو هیات علمی وزارت علوم، تحقیقات فناوری

***کارشناسی ارشد روانشناسی دانشگاه آزاد واحد تهران مرکزی

M.ghadami61gmail.com

این موضوع که نوزاد انسان به هنگام تولد آمادگی بروز رفتارهایی را دارد که نه نتیجه ی یادگیری قبلی است و نه براساس کاهش، توجه یک روانشناس انگلیسی به نام بالبی را به خ و د جلب کرد. او خاطر نشان کرد که از نوزاد انسان رفتارهایی سر می زند که باعث می شود اطرافیان از او مراقبت کنند و در کنارش بمانند. این رفتارها شامل گریستن، خندیدن و سینه خیز رفتن به طرف سایرین است. از لحاظ تکاملی، این الگوها ارزش "انطباق پذیری" دارند زیرا همین رفتارها باعث می شود که از کودکان مراقبت به عمل آید تا زنده بمانند (بالبی^۲ ۱۹۶۹).

به نظر بالبی، نتیجه ی عمده کنش متقابل بین مادر و کودک به وجود آمدن نوعی حالت عاطفی بین مادر و فرزند است که "دلبستگی" نامیده می شود (ماسن و همکاران،^۱ ترجمه ی یاسایی، ۱۳۷۵).

کودکی که به مادر دلبستگی مطمئنی پیدا کرد بیشتر به دنبال حفظ رابطه ی عاطفی با والدین و نیز جلب اعتماد آنان از طریق پذیرش رفتارهای مطلوب اجتماعی است. روانشناسان در بیشتر سالهای قرن حاضر بر اهمیت روابط کودکان با کسانی که مراقبت از آنان را بر عهده دارند، تاکید کرده اند و این کنش های متقابل را اساس عمده رشد عاطفی و شناختی می دانند (همان منبع).

به طور کلی، مفهوم دلبستگی به طور ضمنی به معنی پیوند عاطفی بین مردم است. این پیوند با وابستگی همراه است (پورافکاری، ۱۳۷۳).

با توجه به نوع رابطه کودک با مراقبت کننده یا کسی که دلبستگی کودک به او معطوف شده است، کیفیت دلبستگی متفاوت است و چندین سبک دلبستگی به وجود می آید که شامل: دلبستگی ایمن، دلبستگی نا ایمن اجتنابی و دلبستگی نا ایمن دوسوگرا می باشد (اینزورث، بلهار، واترز، وال، ۱۹۷۸).

کودکان دلبسته ی ایمن اعم از اینکه کودک به هنگام رفتن مادر از اتاق آشفته شود یا نه، زمانی در طبقه دلبسته ی ایمن قرار می گیرد که هنگام بازگشت مادر به اتاق با او تعامل برقرار کند.

کودکان دلبسته ی نا ایمن - اجتنابی: این کودکان در مراحل بازگشت مادر آشکارا از تعامل با او پرهیز می کنند.

کودکان دلبسته ی نا ایمن - دو سوگرا: کودکانی به عنوان دو سوگرا طبقه بندی می شوند که در رویدادهای بازگشت مادر، در برابر او مقاومت می کنند. آنان همزمان، هم در جستجوی برقراری ارتباط جسمانی با مادر هستند و هم از آن پرهیز می کنند.

کنش متقابل و رابطه ی عاطفی میان مادر و نوزاد به روابط اجتماعی کودک در آینده شکل داده و نحوه ی برخورد مادر با کودک در چگونگی اجتماعی شدن و کسب مهارت های اجتماعی فرزند تاثیر بسزا دارد. در واقع، دلبستگی بین مادر و کودک شالوده ی اجتماعی شدن کودک را در سالهای بعد پی ریزی می کند.

رنشا و آشر^۳ (۱۹۸۳) به نقل از کلیتون^۴ (۱۹۸۷) مهارت های اجتماعی را شامل رفتارهایی دانسته اند که در تعامل موفق و مناسب به کار می رود. این مهارت ها با داشتن پایه در شناخت اجتماعی از قبیل ادراک اجتماعی و استدلال اجتماعی ظهور می یابند.

استربروگس و لمب^۵ (۱۹۷۹)، کوهن^۶ (۱۹۹۰)، اسروف^۷ (۱۹۷۸) و برترتون (۱۹۸۵)، هیزن و شیور^۸ (۱۹۹۰) و هاروی^۹ (۲۰۰۰) نیز در مطالعات خود به وجود رابطه بین دلبستگی و مهارت های اجتماعی دست یافته اند.

1. Bowlby

۲. Renshaw & Asher

۴ Clinton

۵ Lamb

مهارت های اجتماعی در این پژوهش شامل ارزیابی متقابل با همسالان در مقوله های پیوندجوئی، همکاری، عدم همکاری، نادیده گرفتن پرخاشگری، توسط مشاهده ی محقق و پاسخگویی مربیان به پرسشنامه رفتارهای اجتنابناهی می دهقان (۱۳۷۶) در پژوهشی به این نتیجه دست یافت که رابطه ی معنی داری بین دلبستگی و مهارت های اجتماعی وجود دارد؛ بدین معنی که هرگونه تغییری در دلبستگی کودک - مادر بر روی رفتار کودک در تعامل با همسالان تاثیر خواهد گذاشت.

خانجانی (۱۳۷۹) در یک پژوهش به این نتیجه رسید: کودکانی که در سنین اولیه ی کودکی به طور روزانه از مادر جدا هستند، نسبت به کودکانی که در سنین بالاتر از مادر جدا می شوند، بیشتر در معرض خطر دلبستگی نایمن قرار دارند.

پژوهش حاضر از دو جنبه ی نظری و عملی (کاربردی) حائز اهمیت است.

۱- پژوهش حاضر می تواند اطلاعاتی در مورد کیفیت دلبستگی کودک - مادر و اهمیت آن در تحول مهارتهای اجتماعی فراهم آورد و به سولاتی که هنوز در این مورد مطرح هستند پاسخ دهد. سولاتی مانند:

آیا بین کیفیت دلبستگی کودک- مادر و رشد مهارت های اجتماعی رابطه وجود دارد؟

قدرت پیش بینی مهارت های اجتماعی کودک از روی کیفیت دلبستگی کودک- مادر چه میزان است؟

۲- نتایج این پژوهش می تواند به بررسی نقش عوامل فرهنگی بر نظریه دلبستگی بیافزاید.

-شکل گیری دلبستگی ایمن در کودکان، تحول مهارت های اجتماعی را در فرایند تحول کلی آنان تحت تاثیر

قرار می دهد. این مهم همواره باید مد نظر والدین قرار گیرد تا با فراگیری شیوه ی صحیح فرزند پروری شرایط

لازم را برای کودکان خود فراهم آورند.

-محیط های آموزشی با تشکیل کلاس های آموزش خانواده تاثیر کیفیت دلبستگی کودک- مادر و اهمیت

مهارت های اجتماعی در ایفای نقش افراد در یک زندگی موفق را یادآور شده و آموزش های لازم را ارائه دهند.

- مشاوران و رواندرمانگران که به کار تشخیص، درمان و راهنمایی اشخاص هلپنپدر کار بر روی اختلالهایی که در

اثر ناکار آمدی مهارت های اجتماعی شکل گرفته اند به ریشه های آن توجه کرده و راهکارهای لازم را ارائه دهند

در زمینه دلبستگی، تحقیقات کمی در ایران انجام شده و نتایج متفاوت و حتی متضادی به دست آمده است. اگر

کیفیت دلبستگی با تحول مهارت های اجتماعی در ارتباط باشد، آموزش مادران و آگاه کردن آنان نسبت به این مهم

از وظایف اصلی دست اندرکاران امر تعلیم و تربیت است. افزون بر این راهکارهایی که اجتماعی شدن را در

کودکان تسهیل کند برجسته می نماید. جمع بندی نظریه ها و یافته های حاصل از پژوهش هایی که در زمینه

دلبستگی و تاثیری که در بلند مدت بر روی مهارت های لازم در زندگی اجتماعی انسانها می گذارد، گویای اهمیت

موضوع است و این سوال را بر می انگیزد که آیا رابطه ای میان کیفیت دلبستگی و مهارت های اجتماعی در کودکان

پیش دبستانی وجود دارد؟

روش

^۱ Cohn

^۲ Sroufe

^۳ Hazan & Shaver

^۴ Harvey

جامعه آماری در پژوهش حاضر متشکل از تمامی کودکان دختر و پسر پیش دبستانی مهد کودک های خصوصی تحت نظر بهزیستی شهرستان قم، ۶۰ مهد کودک در ۴ منطقه در سال تحصیلی ۱۳۸۸-۸۹ بودند. با توجه به اینکه این پژوهش از نوع همبستگی بود حجم نمونه ۱۰ کودک دختر و پسر پیش دبستانی تعیین شده است جهت نمونه‌گیری از روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای تصادفی استفاده شده است. در پژوهش حاضر از بین مهد کودک‌های خصوصی در ۴ منطقه ۴ مهد کودک (از هر منطقه یک مهد کودک) و از هر مهد کودک ۲۵ کودک دختر و پسر به صورت تصادفی برگزیده شدند.

به منظور جمع‌آوری اطلاعات از ابزار زیر استفاده شد:

الف: مصاحبه نیمه‌سازمان یافته با مادران آزمودنی‌ها: در پژوهش حاضر برای تعیین کیفیت دلبستگی کودک-

مادر از مصاحبه نیمه‌سازمان یافته استفاده شد. مصاحبه‌ی نیمه‌سازمان یافته، نوعی از مصاحبه است که در آن برنامه مصاحبه از قبل تعیین شده است، اما محتوی سوال‌ها و جمله‌بندی آن‌ها از انعطاف لازم برخوردار است و آزمودنی در گفتن آنچه به ذهنش می‌رسد، آزاد است (کرلینجر، ۱۹۸۶، شریفی و نجفی زند، ۱۳۷۶).

در پژوهش حاضر، از مصاحبه‌ی نیمه‌سازمان یافته با مادران آزمودنی‌ها برای تعیین کیفیت دلبستگی کودک-مادر استفاده شد. این مصاحبه در دفتر مراکز پیش دبستانی اجرا و ثبت گردید.

سوالات این مصاحبه، (شامل ۱۳ سوال) در دو بخش متمرکز است:

بخش اول: سوال‌های این قسمت از مصاحبه مربوط به دو سال اول زندگی کودک است که با استفاده از روش‌های مرسوم در ارزیابی کیفیت دلبستگی تهیه و تنظیم شده است.

بخش دوم: سوال‌های این بخش که به حساسیت مادر مربوط می‌شود. این محورها براساس خصوصیات مادران کودکان دلبسته‌ی ایمن و کودکان دلبسته‌ی نایمن، انتخاب شده است.

این فرم از مصاحبه، در پژوهش دهقان (۱۳۷۶) به کار رفته و اعتبار اندازه‌گیری آن معادل ۰/۸۹ گزارش شده است: کد‌گذاری سوال‌های مصاحبه:

سوال‌های مصاحبه‌ی ارزیابی کیفیت دلبستگی کودک-مادر براساس خصوصیات کودکان دلبسته‌ی ایمن و کودکان دلبسته‌ی نایمن و نیز رفتارهای مادرانه کد‌گذاری گردید و پاسخ هر مادر به سوال‌ها در زمان مصاحبه به ثبت رسید. سپس هر سوال بطور جداگانه مورد بررسی قرار گرفت. این کار با هدف تحت تأثیر قرار نگرفتن پژوهشگر و به حداقل رساندن تأثیر فاعلی انجام شد. در کد‌گذاری هر سیزده سوال از یک روند مشخص پیروی شد و در نهایت کیفیت دلبستگی کودک به مادر براساس نصف به اضافه‌ی یک امتیاز تعیین گردید. به عبارت دیگر هر کدام از آزمودنی‌ها که در نصف به اضافه‌ی یک سوال از فرم مصاحبه ایمن کد‌گذاری شده بود دلبسته‌ی ایمن و موارد دیگر دلبسته‌ی نایمن تعریف می‌شد.

در سنجش دلبستگی، با تحلیل محتوا سروکار داریم. بنابراین می‌توان بین کد‌گذاری حداقل دو ارزشیاب، همبستگی محاسبه کرد. این همبستگی، برآوردی از قابلیت اعتماد کد‌گذاری تا ضریب توافق مصاحبه خواهد بود. برای این کار، پس از کد‌گذاری پاسخ همه‌ی مادران آزمودنی‌ها توسط محقق، تعداد ۱۰ مصاحبه که به تصادف انتخاب شده بود مجدداً توسط استاد محترم راهنما کد‌گذاری گردید. همبستگی محاسبه شده بین کد‌گذاری دو ارزشیاب، ضریبی معادل ۰/۹۰ بدست آمد.

ب: ابزارهای مورد استفاده جهت ارزیابی مهارت‌های اجتماعی آزمودنی‌ها در پژوهش حاضر عبارتند از:

۱- مشاهده تعامل کودک-مادر: مشاهده از رفتار کودک با مادر در اولین دقایق تجدید دیدار آن‌ها در لحظه‌ی خروج از مهدکودک پس از چهار ساعت جدایی، انجام شد.

این محورها براساس کار "اینزورث" در ارزیابی کیفیت دلبستگی از طریق ایجاد موقعیت ناآشنا تعیین گردید . پس از پایان مشاهده نتایج مربوط به هر آزمودنی ثبت گردید و کد گذاری شد.

۲- مشاهده کودکان در تعامل با همسالان، توسط محقق در موقعیت بازی از پیش طراحی شده و ثبت رفتارهای آنان براساس چک لیست رفتاری : مشاهده مستقیم رفتارهای کودک در تعامل با همسالانش در یک موقعیت بازی آزاد که از قبل طراحی شده بود، یعنی موقعیت ایجاد شده در یک محیط طبیعی انجام شد. در این موقعیت، آزمودنی‌ها در گروه‌های سه نفره با استفاده از اسباب بازی (خانه سازی) در یک کار گروهی مشارکت می‌کردند . براساس هدف پژوهش، کلیه ی رفتارهای آزمودنی در موقعیت بازی مورد مشاهده قرار گرفت . واحدهای رفتاری تعیین شده برای هر طبقه ی رفتاری در یک چک لیست آماده شده بود و مشاهده ی هر واحد رفتاری جداگانه برای هر آزمودنی ثبت می‌شد. برای مشاهده ی رفتارها نیم ساعت زمان در نظر گرفته شد اما اگر آزمودنی‌ها زودتر خسته می‌شدند اجازه‌ی خاتمه بازی به آنها داده می‌شد . پس از پایان بازی و براساس مشاهدات ثبت شده برای هر کدام از آزمودنی‌ها، در هر طبقه رفتاری یک نمره محاسبه می‌شد.

۳- پرسشنامه سازگاری اجتماعی آزمودنی‌ها، که توسط مربیان مهد کودک پاسخ داده شد : در این پژوهش و براساس یافته‌های تحقیقات پیشین، مهارتهای اجتماعی در پنج طبقه ی رفتاری و به صورت یک فهرست رفتاری تعیین گردید و هرکدام از این پنج طبقه ی رفتاری، واحدهای رفتاری مشخص داشتند.

یافته ها

فرضیه اول: بین کیفیت دلبستگی کودک-مادر و رشد مهارت های اجتماعی کودک رابطه وجود دارد.

جدول ۱: همبستگی بین سطوح مهارت های اجتماعی و کیفیت دلبستگی کودک

$$**P < 0/01$$

متغیر	پرخاشگری	نادیده گرفتن	عدم همکاری	همکاری	پیوند جویی
کیفیت دلبستگی	** 0/825 -	** 0/608	** 0/80	** 0/819	** 0/575

نتایج جدول ۱ نشان می‌دهد بین سطوح مختلف مهارت های اجتماعی و کیفیت دلبستگی رابطه معناداری در سطح ۰/۰۱ وجود دارد.

فرضیه دوم: بین کیفیت دلبستگی کودک - مادر با رشد مهارت های اجتماعی کودک بر حسب جنسیت تفاوت وجود دارد .

نتایج نشان داد که بین تفاوت جنس کودک با کیفیت دلبستگی کودک - مادر و رشد مهارت های اجتماعی کودک رابطه معناداری وجود ندارد.

فرضیه سوم: کیفیت دلبستگی کودک-مادر و پیش بینی کننده‌ی مهارت های اجتماعی کودک می باشد در این بخش سطوح مختلف متغیر ملاک (پیوند جویی، همکاری، عدم همکاری، نادیده گرفتن، پرخاشگری) به طور جداگانه در تحلیل رگرسیون بر حسب متغیر پیش بین (کیفیت دلبستگی) مورد بررسی قرار می‌گیرد.

جدول ۲: آزمون رگرسیون برای پیش بینی سهم متغیر پیش بین (کیفیت دلبستگی) در پیش بینی متغیر ملاک (پیوند جویی)

خطای استاندارد برآورد	ضریب تعیین	سطح معناداری	نسبت t	ضریب بتا	ضریب b	متغیرها
2/06	0/681	0/000	-14/45	-0/825	-6/718	کیفیت دلبستگی
		0/000	27/177		16/992	ثابت

نتایج آزمون رگرسیون در جدول فوق نشان می دهد؛ ضریب تعیین $0/68$ تغییرات در متغیر پیوند جویی توسط متغیر کیفیت دلبستگی تبیین می شود. ضرایب بتای بدست آمده در جدول نشان می دهد که تغییر یک واحد انحراف معیار در متغیر کیفیت دلبستگی به عنوان یک متغیر پیش بین موجب $0/825$ انحراف معیار تغییر در متغیر پیوند جویی می شود. همچنین $T = -14/45$ با $sig = 0/000$ بیانگر معناداری این تاثیر می باشد. بنابراین معادله رگرسیون برای پیوند جویی با توجه به مقدار ثابت و ضریب B که مشارکت آن از نظر آماری معنادار می باشد به قرار زیر است

$$\text{دلبستگی} = 16/992 + (-6/718)$$

جدول ۳: آزمون رگرسیون برای پیش بینی سهم متغیر پیش بین (کیفیت دلبستگی) در پیش بینی متغیر ملاک (همکاری)

خطای استاندارد برآورد	ضریب تعیین	سطح معناداری	نسبت t	ضریب بتا	ضریب b	متغیرها
1/09	0/37	0/000	-7/585	-0/608	-1/874	کیفیت دلبستگی
		0/000	13/83		4/60	ثابت

نتایج آزمون رگرسیون در جدول فوق نشان می دهد؛ با توجه به ضریب تعیین $0/37$ تغییرات در متغیر همکاری توسط متغیر کیفیت دلبستگی تبیین می شود. ضریب بتای بدست آمده در جدول نشان می دهد که تغییر یک واحد انحراف معیار در متغیر کیفیت دلبستگی به عنوان یک متغیر پیش بین موجب $0/608$ انحراف معیار تغییر در متغیر پیوند جویی می شود. همچنین $T = -7/585$ با $sig = 0/000$ بیانگر معناداری این تاثیر می باشد بنابراین معادله رگرسیون برای پیوند جویی با توجه به مقدار ثابت و ضریب b که مشارکت آن از نظر آماری معنادار می باشد به قرار زیر است

$$Y = 4/60 + (-1/874)$$

جدول ۴: آزمون رگرسیون برای پیش بینی سهم متغیر پیش بین (کیفیت دلبستگی) در پیش بینی متغیر ملاک

(عدم همکاری)

خطای استاندارد برآورد	ضریب تعیین	سطح معناداری	نسبت t	ضریب بتا	ضریب b	متغیرها
1/09	0/64	0/000	13/20	0/80	3/243	کیفیت دلبستگی
		0/000	-6/29		-2/079	ثابت

نتایج آزمون رگرسیون در جدول فوق نشان می دهد؛ با توجه به ضریب تعیین $0/64$ تغییرات در متغیر عدم همکاری توسط متغیر کیفیت دلبستگی تبیین می شود. ضریب بتای بدست آمده در جدول نشان می دهد که تغییر

یک واحد انحراف معیار در متغیر کیفیت دل بستگی به عنوان یک متغیر پیش بین موجب $0/80$ انحراف معیار تغییر در متغیر عدم همکاری می شود. همچنین $T = 13/20$ با $sig = 0/000$ بیانگر معناداری این تاثیر می باشد. بنابراین معادله رگرسیون برای عدم همکاری با توجه به مقدار ثابت و ضریب b که مشارکت آن از نظر آماری معنادار می باشد به قرار زیر است:

$$Y \text{ دل بستگی} = (-2/079) + (3/243)$$

جدول 5: آزمون رگرسیون برای پیش بینی سهم متغیر پیش بین (کیفیت دل بستگی) در پیش بینی متغیر ملاک (نادیده گرفتن)

متغیرها	ضریب b	ضریب بتا	نسبت t	سطح معناداری	ضریب تعیین	خطای استاندارد برآورد
کیفیت دل بستگی	3/971	0/819	14/148	0/000	0/671	1/24
ثابت	-3/053		-8/086	0/000		

نتایج آزمون رگرسیون در جدول فوق نشان می دهد؛ با توجه به ضریب تعیین $0/67$ تغییرات در متغیر نادیده گرفتن توسط متغیر کیفیت دل بستگی تبیین می شود. ضرایب بتای بدست آمده در جدول نشان می دهد که تغییر یک واحد انحراف معیار در متغیر کیفیت دل بستگی به عنوان یک متغیر پیش بین موجب $0/81$ انحراف معیار تغییر در متغیر نادیده گرفتن می شود. همچنین $T = 14/148$ با $sig = 0/000$ بیانگر معناداری این تاثیر می باشد. بنابراین معادله رگرسیون برای نادیده گرفتن با توجه به مقدار ثابت و ضریب b که مشارکت آن از نظر آماری معنادار می باشد به قرار زیر است:

$$Y \text{ دل بستگی} = (-3/053) + (3/971)$$

جدول 6: آزمون رگرسیون برای پیش بینی سهم متغیر پیش بین (کیفیت دل بستگی) در پیش بینی متغیر ملاک (پرخاشگری)

متغیرها	ضریب b	ضریب بتا	نسبت t	سطح معناداری	ضریب تعیین	خطای استاندارد برآورد
کیفیت دل بستگی	2/796	0/575	6/952	0/000	0/33	1/78
ثابت	-1/481		-2/737	0/007		

نتایج آزمون رگرسیون در جدول فوق نشان می دهد؛ با توجه به ضریب تعیین $0/33$ تغییرات در متغیر پرخاشگری توسط متغیر کیفیت دل بستگی تبیین می شود. ضرایب بتای بدست آمده در جدول نشان می دهد که تغییر یک واحد انحراف معیار در متغیر کیفیت دل بستگی به عنوان یک متغیر پیش بین موجب $0/57$ انحراف معیار تغییر در متغیر پرخاشگری می شود. همچنین $T = 6/952$ با $sig = 0/000$ بیانگر معناداری این تاثیر می باشد. بنابراین معادله رگرسیون برای پرخاشگری با توجه به مقدار ثابت و ضریب b که مشارکت آن از نظر آماری معنادار می باشد به قرار زیر است:

$$Y \text{ دل بستگی} = (-1/481) + (2/796)$$

بحث

در بررسی تحلیلی داده‌ها مشاهده شد که بین دلبستگی و رفتار پیوندجویی رابطه‌ی معنی‌دار و مستقیم ($p < /0.01$) وجود دارد و کودکان دلبسته‌ی ایمن در مقایسه با کودکان دلبسته‌ی ناایمن رفتار پیوندجویی بیشتری از خود نشان دادند. در بررسی پیشینه‌ی مربوط به دلبستگی مشاهده شد که کودکان دلبسته‌ی ایمن دارای مهارت‌های اکتشافی، احساس کفایت خود و صلاحیت اجتماعی بوده و بسیار شاداب و پر جنب و جوش هستند (دهقان، ۱۳۷۶). استربروگس و لمپ (۱۹۷۹) در مطالعه‌ی خود دریافتند که کودکان دلبسته‌ی ایمن در شروع تعامل با همسالان، تعاملات بیشتر و هوشیارانه‌تری نسبت به کودکان دلبسته‌ی ناایمن از خود نشان می‌دهند. نتیجه‌ی این تحقیق با این قسمت از پژوهش حاضر که رابطه‌ی معنی‌دار و مستقیم برای دلبستگی با رفتارهای پیوندجویی و همکاری بدست داده است همسو است.

کوهن (۱۹۹۰)، بیان داشته است که پسران دلبسته‌ی ناایمن از نظر همسالان دوست داشتنی به حساب نمی‌آیند، مشکلات رفتاری بیشتر و صلاحیت اجتماعی پایینی دارند و نسبت به همسالان خود پرخاشگری نشان می‌دهند. اما این نتیجه برای دختران بدست نیامده است. نتایج پژوهش حاضر روی ارتباط جنس کودک با مهارت‌های اجتماعی نشان می‌دهد که پسران رفتار پرخاشگری بیشتری از خود نشان می‌دهند و با یافته‌ی این تحقیق همسو است.

اسروف (۱۹۷۸) و برترتون (۱۹۸۵) به نقل از کندی^۱ (۱۹۹۹) بیان داشته‌اند که دلبستگی ایمن به‌عنوان اولیه، صلاحیت میان فردی و درون فردی و تندرستی در آینده را پیش‌بینی می‌نکند. پژوهش با یافته‌ی این تحقیق همسو است. اریکسون (۱۹۸۵) در مطالعه‌ی خود نشان داده است که کودکان دلبسته‌ی ناایمن نسبت به کودکان دلبسته‌ی ایمن مشکلات رفتاری بیشتری از خود نشان داده‌اند. نتیجه‌ی این تحقیق با این یافته‌ی پژوهش حاضر که دلبستگی با رفتارهای عدم همکاری، نادیده گرفتن و پرخاشگری رابطه‌ی معنی‌دار ولی معکوس دارد، همسو است. هیزن و شیور (۱۹۹۰) به نقل از هاروی (۲۰۰۰) بیان داشته‌اند که الگوی دلبستگی کودکی، روابطی که فرد در نوجوانی در محیط کار خواهد داشت را پیش‌بینی می‌کند. با توجه به اینکه روابط فرد در بزرگسالی بیشتر در مقوله‌هایی مثل پیوندجویی، همکاری، عدم همکاری، نادیده گرفتن و پرخاشگری می‌گنجد، رابطه‌ی معنی‌دار بدست آمده برای دلبستگی با این مقولات با نتیجه‌ی این تحقیق همسو است.

هاروی (۲۰۰۰) بیان داشته است، بین دلبستگی ایمن و مفهوم خود، همبستگی مستقیم وجود دارد، اما دلبستگی ناایمن با ارزش خود پائین‌تر و اعتماد میان فردی کمتر مرتبط است. یافته‌ها با نتایج پژوهش همسو و همخوان است. دهقان (۱۳۷۶) در پژوهش خود روی کودکان پیش‌دبستانی بیان داشته است که کیفیت دلبستگی با مهارت‌های اجتماعی در پنج مقوله‌ی رفتارهای پیوندجویی، همکاری، عدم همکاری، نادیده گرفتن و پرخاشگری رابطه‌ی معنی‌دار دارد. به بیان دقیق‌تر دهقان نشان داده است که کودکان دلبسته‌ی ایمن رفتار پیوندجویی و همکاری بیشتر و رفتارهای عدم همکاری، نادیده گرفتن و پرخاشگری کمتر، از خود بروز می‌دهند. نتایج تحقیق وی همچنین نشان داده است جنس کودک با رفتارهای پیوندجویی و پرخاشگری رابطه‌ی معنی‌دار دارد اما با رفتارهای همکاری، عدم همکاری و نادیده گرفتن رابطه ندارد. نتایج پژوهش حاضر در همه‌ی موارد با یافته‌های این تحقیق همسو است.

به طور کلی، یافته های پژوهش حاضر نشان دادند که کیفیت دلبستگی کودک - مادر رابطه ی معنی داری با مهارت های اجتماعی دارد . معنی این نکته آن است، کودکانی که مادرانی پاسخگو داشته اند داشتن روابط گرم، صمیمی و قابل اعتماد را از همان دوران کودکی از مراقب خود آموخته اند . مادران این گروه کودکان پاسخ به نیاز کودک را در اولویت داشته اند.

کودکان دلبسته ی ایمن قادرند روابط گرم و صمیمی با دیگر کودکان برقرار کنند، به هنگام نیاز همسالان خود را برای بازی دعوت کنند، دعوت دیگران را بپذیرند، برای برقراری ارتباط با کودکان دیگر لبخند بزنند، صحبت کنند و با دیگران همدردی و همدلی داشته باشند. به هنگام بروز اختلاف نظر برای رسیدن به توافق با همسالان خود تلاش می کنند، دختران دلبسته ی ایمن رفتارهای پیوندجویی بیشتری از خود بروز می دهند . کودکان دلبسته ی ایمن همچنین ضمن اینکه قادرند در بازی با همسالان و به هنگام نیاز به آن ها دستور بدهند، اما انعطاف پذیرترند و قویانند از رهبری دیگران نیز تبعیت کنند . آن ها همچنین برای بهتر انجام شدن کارها پیشنهاد ارائه می دهند . کودکان دلبسته ی ناایمن بیشتر تنها بازی می کنند، گرایش دارند تا اسباب بازی ها را در انحصار خود داشته باشند، در فعالیت های گروهی مشارکت نمی کنند و تکروی می کنند، این کودکان همچنین در روابط بین فردی منفعل اند، به نگاه های دیگران پاسخ نمی دهند، تسلیم می شوند، از دعواها گریزانند، دعوت دیگران را اجابت نمی کنند و کناره گیری می کنند. کودکان دلبسته ی ناایمن همچنین رفتارهای پرخاشگری بیشتری از خود بروز می دهند. اشیاء دیگران را می گیرند، به کودکان همبازی خود حمله می کنند، اعتراض های خود را با پرخاشگری بیان می کنند، همسالان خود را مسخره کرده و یا تهدید می کنند. پسران بیش از دختران پرخاشگری از خود بروز می دهند.

محدودیت های این پژوهش، نمونه گیری با تعداد کم (بدلیل طولانی بودن مراحل جمع آوری داده ها) و استفاده از آزمودنی های یک گروه سنی خاص (پیش دبستانی) بود و این امر قابلیت تعمیم نتایج را با دشواری مواجه می سازد. پیشنهاد می شود پژوهش های مشابه با نمونه های بزرگتر و ردسین مختلف انجام شود تا تعمیم پذیری نتایج از قدرت بیشتری برخوردار باشد. همچنین نوع ابزاری که برای جمع آوری داده ها بکار رفته است به گونه ای است که احتمال تأثیرات فاعلی در نتیجه ی پژوهش بالا می رود و احتمالاً قابلیت اعتماد نتایج را با دشواری مواجه می سازد. پیشنهاد می شود پژوهش های مشابهی با استفاده از ابزارهایی که این تأثیرات را به حداقل می رساند انجام شود تا بصورت مکمل این پژوهش قرار گیرد . ضمناً پیشنهاد می شود در زمینه ی کیفیت دلبستگی با مهارت های اجتهائی تحقیقات طولی انجام شود تا سیر تحول این مهارت ها مطالعه شود ، به هر حال جهت بررسی ثبات دلبستگی، انجام پژوهش های طولی ضروری است.

به عنوان پیشنهاد کاربردی میتوان به این مورد اشاره کرد : محتوی آموزش های خانواده به گونه ای برنامه ریزی و تدوین شود که شیوه های فرزند پروری و نحوه ی پاسخدهی خاصی را منتقل کنند که نتیجه ی عمل به آنها شکل-دهی کودکان دلبسته ی ایمن باشد . آموزش این روش ها به مادران و تلاش برای تربیت کودکان دلبسته ایمن در واقع اقدام پیشگیرانه ی مهمی است که در آینده میزان اختلال های روانی و رفتاری و ارتکاب بزه را در افراد جامعه کاهش می دهد . چه، توانمندی در مهارت های اجتماعی عامل مهمی در جلوگیری از شکل گیری رفتارهای غیر مطلوب است . همچنین آموزش این شیوه ها توسط معلمان در مدارس از نوجوانی آغاز شود. چه، دانش آموزان دبیرستانی به عنوان والدین فردا باید با این آموزش ها آشنا شوند و در آن ها ضرورت آموختن و عمل کردن به این روش ها به باور تبدیل شود.

منابع

- پورافکاری، نصرت اله (۱۳۷۳). فرهنگ جامع روانشناسی - روانپزشکی (انگلیسی - فارسی) (جلد اول و دوم)، تهران، فرهنگ معاصر
- خانجانی، زینب (۱۳۷۹). بررسی رابطه ی جدایی های موقت روزانه و نشانه های مرضی مادر با شکل گیری دلبستگی و بروز مشکلات رفتاری / اجتماعی در سطح پیش دبستانی شهر تهران. پایان نامه دکتری، دانشکده ی روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران.
- دانشیان، مهدیه (۱۳۷۸). رابطه ی دلبستگی به والدین و همسالان با شیوه های مقابله با فشار روانی و عزت نفس دانش آموزان دختر پایه ی سوم راهنماییوسوم دبیرستان شهر تهران، پایان نامه ی کارشناسی ارشد. دانشکده ی روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران.
- دهقان طرز جانی، ناهید (۱۳۷۶). بررسی کیفیت دلبستگی کودک- مادر و ارتباط آن با رشد مهارت های اجتماعی (تعامل با همسالان) در کودکان پیش دبستانی شهر تهران، پایان نامه ی کارشناسی ارشد. دانشکده ی روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران.
- سرمد، زهره؛ بازرگان، عباس و حجازی، الهه (۱۳۷۹). روش های تحقیق در علوم رفتاری. تهران: نشر آگاه
- سیف، سوسن؛ کرمی نوری، رضا؛ کدیور، پروین و لطف آبادی، حسین (۱۳۷۹). روانشناسی رشد (جلد اول). تهران: انتشارات سمت.
- ظهیر وند، راضیه (۱۳۷۵). بررسی تحولی ملاک ها و کیفیت دوستی و رابطه ی کیفیت دوستی با روش های مقابله با فشار روانی در نزد کودکان و نوجوانان دختر. پایان نامه ی کارشناسی ارشد. دانشکده ی روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران.
- کارتلج، جی و میلبرن، جی، اف (؟). آموزش مهارت های اجتماعی به کودکان. ترجمه ی محمد حسین نظری نژاد (۱۳۷۵). مشهد: انتشارات آستان مقدس رضوی.
- کرلینجر، اف، ان. (۱۹۸۹). مبانی پژوهش در علوم رفتاری (جلد اول). ترجمه ی حسن پاشا شریفی و جعفر نجفی زند (۱۳۷۷). تهران: انتشارات آوای نور
- کرین، ویلیام. سی. (؟). پیشگامان روانشناسی رشد. ترجمه ی فرید فدایی (۱۳۷۶). تهران: انتشارات اطلاعات.

- Erikson, M.F., sroufe, L.A. & Egeland. B. (1985). The relationship between quality of attachment and behavior problems a high risk. Sample.

- Monographs of the society for research in child development. 50. (1-2, serial No. 209). 147- 166.

- Fischer. J. L. & Crawford. D. W. (1992). Codependency and parenting styles. Journal of Adolescent Research. 7. 352- 363.

- Grossman. K. & Grossman. K. (1991). Attachment quality as an organizer of emotional and behavioral responses in a longitudinal perspective. In Attachment across the Life cycle (eds C.M. Parkes. J. Stevenson - Hinde & p. Marris). London: Routledge.

- **Harter. S. (1983).** Developmental perspectives on the self system. In p.H. Mussen (Ed). Handbook of child psychology. (Vol.4) New York: Wiley
- **Easterbrooks. M.A., & Lamb, M.E (1979).** The relationship between quality of infant – mother attachment and infant competence in initial Encounters with peers. Child development, 50, 380- 387.
- **Erikson, M.F., Sroufe, L.A. & Egeland. B. (1985).** The relationship between quality of attachment and behavior problems a high risk sample.

